

İŞSİZLİK SİGORTAMIZ VE FONDAN YAPILAN/YAPILAMAYAN GİDERLER

Giriş

Bir önceki makalemde işsizlik sigortası fonunun zaman içinde büyümesini ve fon varlığını azaltıcı yasalar konusuna değinmiştim.

Bu makalemde ise diğer ülkelerdeki işsizlerin işsizlik sigortası fonundan yararlanma koşullarını kısaca karşılaştırdıktan sonra çok zaman bilinen ama küçüklüğünden dolayı hesaplanmayan miktarların süreç içinde ulaştığı büyüklüğe, ödenek alan işsizler adına yapılan yersiz ödemeye ve çalışırken işsiz kalanlarla fondan yapılan ödemelerin alınan primlerle uyumsuzluğuna ve ikinci hak sahipliğinin bazen işsizlerin menfaatine uygun olmadığına değinmeye çalışacağım.

Bazı verileri elde edemediğim için kesin sayısal değerlerle konuyu anlatamayacağım. Ulaşılan bazı verilerle yapılan hesaplamalarda bulunan değerler kesin sayısal miktarlar olmasa da gerçeğe yakın büyüklükler olacaktır.

AB Ülkelerindeki İşsizlik Sigortası Uygulamaları:

Avrupa Birliğine dahil olan ülkelerdeki işsizlerin işsizlik sigortası fonundan yararlanma şartları özet olarak aşağıdaki tabloda, Türkiye'yi de içerecek şekilde gösterilmiştir.

Tablo1: İşsizlik Sigortası Fonlarının Karşılaştırılması - Yararlanma Koşulları

Ülke	Dikkate Alınan Dönem (ay)	Asgari Prim Ödeme Süresi (ay)	Dikkate Alınan Dönemde Asgari Prim Ödeme Oranı	Ödenen En Fazla İşsizlik Sigortası Ödeneği Süresi (ay)	Ödenen İşsizlik Ödeneğinin Alınan Ücrete Oranı	Alınan Ödenek/Prim Ödeme Süresi
İsveç	12	6	50%	28	75%	4,7
Danimarka	36	12	33%	48	71%	4,0
Hollanda	9	6	66%	24	74%	4,0
Fransa	22	6	27%	23	75%	3,8
Yunanistan	14	4	28%	12	55%	3,0
İrlanda	12	6	50%	15	49%	2,5
Finlandiya	24	10	41%	23	70%	2,3
İspanya	72	12	16%	21	67%	1,8
Portekiz	24	18	75%	24	83%	1,3
Estonya	24	12	50%	12	50%	1,0
Almanya	36	12	33%	12	69%	1,0
Litvanya	12	9	75%	9	55%	1,0
Polonya	18	12	66%	12	59%	1,0
Romanya	24	12	50%	12	35%	1,0
Slovenya	18	12	66%	12	63%	1,0
Avusturya	24	12	50%	9	63%	0,8
Macaristan	48	12	25%	9	49%	0,8
Çek Cum.	36	12	33%	6	55%	0,5
İtalya	24	12	50%	6	54%	0,5

Letonya	36	18	50%	9	50%	0,5
Türkiye	36	20	55%	10	50%	0,5
Slovakya	48	36	75%	6	56%	0,2

Yukarıdaki tabloda[1] da görüleceği üzere her ülkede değişik kıstaslara dayalı farklı oranları içeren işsizlik sigortasından yapılan ödemeler ve süreleri gösterilmiştir. Örnek olarak İsveç'te son 12 ayda asgari altı ay işsizlik sigortası primi ödeyen bir işçi işsizlik sigortasından yararlanabilmekte, ücretinin %75'ine denk bir işsizlik sigortası ödeneğini alabilmekte ve işsizlik sigortasından 28 ay boyunca yararlanabilmektedir. Alabileceği azami süre 28 ay iken işsizlik ödeneğinden yararlanmak için prim ödemesi gereken asgari süre altı aydır, alınan ödeneğin ödenen prime oranı tablodan da görüleceği üzere 4,7 olarak hesaplanmaktadır.

Aynı esaslardan hareketle Türkiye'deki uygulamaya baktığımızda işsiz işsizlik sigortasından yararlanmak için son üç yılda asgari 20 ay işsizlik sigortası primi ödemesi durumunda işsizlik sigortasından ödenek alabilmekte, ücretinin %50'sine denk bir işsizlik ödeneği kendisine ödenmekte ve işsize ödenebilecek süre azami 10 ay olmaktadır. Alabileceği azami süre 10 ay iken işsizlik ödeneğinden yararlanmak için prim ödemesi gereken süre asgari 20 aydır ve alınan ödeneğin ödenen prime oranı 0,5'dir.

İşsizlik sigortasından yararlanabilmek için asgari prim ödeme ay sayısı en az Yunanistan'da (4 ay) iken bunu altı ayla İsveç, Hollanda, Fransa ve İrlanda izlemektedir. En fazla prim ödenmesi şartı Türkiye'den sonra Slovakya'da olmaktadır.

Diğer sütunlara bakıldığında Türkiye'nin işsize en ağır koşulları getiren düzenlemelerle işsizlik sigortası fonundan işsizleri yararlandığı söylenemez ise de işsizlik sigortasından daha az sürede, çalışırken aldığı ücretin yüzde olarak çok gerisinde, işsizden aldığı prim süresine nazaran daha az ödenekten yararlanma hakkı tanıdığını, ifade edebiliriz.

Türkiye'deki işsizlik sigortası fonunun kısa sürede bu denli büyüklüğe ulaşmasında uzun süre prim almasına rağmen az bir dönem için ödeme yapması, ödeme miktarının düşük olması en büyük etkindir.

Alınan Prim Ödenmeyen Ödenek

İşsizlik Sigortası Kanununa göre, günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkıdır. Bu şekilde hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı, 4857 sayılı İş Kanununun 39 uncu maddesine göre onaltı yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçemez.

5510 sayılı Kanunun 80 inci maddesine göre (genel olarak) hak edilen ücretlerin yanı sıra primler de ikramiyeler de brüt tutarları üzerinden prime esas kazanç olarak değerlendirilmekte, 82 nci maddeye göre alınacak primlerin hesabına esas tutulacak günlük kazancın alt sınırı asgari ücret, üst sınırı ise alt kazanç sınırının 6,5 katı olmaktadır.

Bu yasa hükmüne göre işsiz son dört ay içindeki kazançları esas alınarak sigorta primine esas brüt geliri üzerinden hesaplama yapılmakta, ortalama brüt kazancın %40'ı günlük işsizlik ödeneği olarak ödenmektedir. Yasa işsizlik ödeneği miktarına bir üst sınır getirerek asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçemez, demektedir.

İşsizlik sigortası kapsamındaki bir çalışan için asgari ücretin iki katı tutarını aşan miktardaki aylık kazancın işsiz kaldığında kendisine bir faydası olmayacaktır. Çünkü aylık kazancı iki asgari ücret toplamında olan bir kişiye ödenecek işsizlik ödeneği asgari ücret brüt tutarının %80'i olacaktır. Asgari ücret brüt tutarının %80'i işsizlik ödeneği olarak belirlenen en üst miktardır.

Ancak işsizlik sigortasına işsizlik sigortası primi kesilirken dikkate alınan kazançtaki üst sınır asgari ücretin iki katı değil 6,5 katıdır. Aşağıdaki tabloda[2] işçilerin günlük kazançları gösterilmiş ve işsiz kalmaları halinde işsizlik sigortası kesintisi yapılmış olan ama ödenek bağlanırken hesaba katılmayan fazla kazanç miktarları ayrı bir sütunda belirtilmiştir.

İMALATI					
İÇECEK İMALATI	471	10,103	56.9	42.58	14.32
TÜTÜN ÜRÜNLERİ İMALATI	117	13,687	72.83	42.58	30.25
TEKSTİL Ü. İMALATI	14,275	336,353	28.5	28.5	-
GİYİM EŞYALARI İMALATI	28,915	398,420	25.56	25.56	-
DERİ VE İL. ÜR. İMALATI	4,524	39,181	24.66	24.66	-
AĞAÇ ÜR. VE MANTAR ÜR.	11,475	58,323	26.24	26.24	-
KAĞIT VE KAĞIT Ü. İMAL.	1,869	33,850	42.25	42.25	-
MEDYANIN BAS. VE ÇOĞ.	9,036	68,978	35.75	35.75	-
KOK KÖM. VE PET. Ü. İM.	359	8,504	89.57	42.58	46.99
KİMYASAL ÜRÜN. İMALATI	4,071	70,757	59.09	42.58	16.51
ECZ. VE ECZ. MAL.İM..	48	4,627	79.27	42.58	36.69
KAUÇUK VE PLASTİK Ü. İM.	9,683	124,919	35.99	35.99	-

METALİK OLMAYAN Ü. İMA.	11,169	168,747	37.71	37.71	-
ANA METAL SANAYİ	6,054	118,460	54.22	42.58	11.64
F.METAL Ü.	34,976	354,262	33.85	33.85	-
BİLG., E. VE OPTİK ÜR.	3,606	49,637	44.53	42.58	1.95
ELEKTRİK Lİ TECH. İMALATI	7,503	82,748	38.76	38.76	-
MAK. VE EKİPMAN İMALATI	10,512	153,118	46.98	42.58	4.40
M. KARA TAŞ. VE RÖ. İM.	1,448	36,772	52.96	42.58	10.38
DİĞER UL. ARAÇ. İMALATI	1,919	47,835	65.26	42.58	22.68
MOBİLYA İMALATI	3,289	20,636	28.18	28.18	-
DİĞER İMALATLAR	5,787	29,898	25.5	25.5	-
MAK. EKİPM.KUR. VE ON.	18,203	131,367	42.62	42.58	0.04

ELK.GAZ,BUHAR ÜRET.DA.	45,144	99,045	43.57	42.58	0.99
SU. TOP. ARI. VE DAĞT.	1,082	21,387	61.04	42.58	18.46
KANALİZASYON	82	878	52.89	42.58	10.31
ATIK MADDELERİN DEĞER.	2,504	60,046	45.98	42.58	3.40
İY. VE Dİ. ATIK YÖN.HİZ.	269	3,961	53.96	42.58	11.38
BİNA İNŞAATI	107,367	733,071	26.13	26.13	-
BİNA DIŞI YAP. İNŞAATI	10,627	255,521	52.15	42.58	9.57
ÖZEL İNŞ. FAALİYETLERİ	30,641	250,296	41.01	41.01	-
TOP. VE PER.TİC.	14,068	57,104	34.54	34.54	-
TOPTAN TİC.	87,969	430,622	36.29	36.29	-

PERA TİC.(M.TAŞIT.O.HAR)	188,229	743,591	29	29	-
KARA TAŞ.VE B HAT TAŞ.	62,569	381,797	31.37	31.37	-
SU YOLU TAŞIMACILIĞI	1,373	17,163	70.41	42.58	27.83
HAVAYOLU TAŞIMACILIĞI	131	9,354	84.17	42.58	41.59
TAŞ. DEP VE DESTEK.FA.	11,983	144,533	44.82	42.58	2.24
POS VE KURYE FAAL.	1,317	12,034	41.1	41.1	-
KONAKLAMA	2,515	52,971	43.97	42.58	1.39
YİYECEK VE İ.HİZ. FAAL.	12,816	87,518	28.16	28.16	-
YAYIMCILIK FAALİYETLERİ	308	2,701	40.46	40.46	-
SİN.F. VE SES KAY YAYIM.	1,127	10,518	40.51	40.51	-
PROG. VE YAYIN FAAL.	126	1,632	66.55	42.58	23.97
TELEKOMİNİKASYON	148	1,007	68.43	42.58	25.85

BİLGİ. PROG.VE DANIŞ.	537	6,373	46.25	42.58	3.67
BİLGİ H. FAALİYETLERİ	224	4,050	32.14	32.14	-
FİNANSAL HİZMET.	8,162	85,508	83.8	42.58	41.22
S.E.FON(ZOR.S.G.HARİÇ)	7,479	37,042	51.61	42.58	9.03
FİNANS.VE SİG.HİZ.YARD.	1,225	4,885	56.03	42.58	13.45
GMENKUL FAALİYETLERİ	594	1,149	31.41	31.41	-
HUK. VE MUH. FAAL.	14,689	39,458	36.32	36.32	-
İDARİ DANIŞ. FAAL	70,256	511,283	54.04	42.58	11.46
MİMAR. VE MÜH. FAAL.	12,622	76,710	49.17	42.58	6.59

BİLİM ARAS. VE GELİŞ.	49	1,117	108.66	42.58	66.08
REKLAM. VE PAZAR ARAS.	4,284	35,716	39.22	39.22	-
DİĞER MES,BİLİM.VE TEK.	2,518	7,361	29.54	29.54	-
VETERİNERLİK HİZMET.	13,845	124,753	43.59	42.58	1.01
KİRA. VE LEASING FAAL	23,115	92,796	38.74	38.74	-
İSTİHDAM FAALİYETLERİ	35	432	59.01	42.58	16.43
SEYA. A.TUR OPER.REZ	6,654	38,908	37.64	37.64	-
GÜV. VE SOR. FAALİYET.	11,682	131,495	31.37	31.37	-
BİNA VE ÇEVRE DÜZ.	27,814	147,989	34.3	34.3	-
BÜRO YÖN.BÜRO DESTEĞİ	2,071	10,077	43.44	42.58	0.86
K. YÖN.SAV.SOS.GÜV.	547	10,551	60.43	42.58	17.85
EĞİTİM	23,083	341,712	39.23	39.23	-
İNSAN SAĞLIĞI HİZMET.	4,036	72,602	47.9	42.58	5.32

YATILI BAKIM FAAL.	1,699	12,473	44.99	42.58	2.41
SOSYAL HİZMETLER	568	3,851	45.62	42.58	3.04
YARATICI SAN.,EĞL. FAAL.	1,080	10,663	54.45	42.58	11.87
KÜTÜP, MÜZELER	64	895	50.32	42.58	7.74
KUM. MÜŞT BAHİS FAAL	48,877	224,247	25.31	25.31	-
SPOR, E. DİNLENCE FAAL.	926	5,230	41.36	41.36	-
ÜYE O.KURULUŞ FAAL.	5,000	23,366	62.44	42.58	19.86
BİLGİ. KİŞ. EV EŞYA.ONAR.	22,321	162,047	31.93	31.93	-
DİĞER HİZMET FAAL.	27,320	280,466	26.36	26.36	-
EV İÇİ ÇALIŞAN FAAL.	105	145	23.71	23.71	-
H.HALKI TAR.KENDİ İHT.	2,139	13,895	23.97	23.97	-
U. ÖRGÜT VE TEMS.FAAL.	2,684	12,040	48.42	42.58	5.84

ORTALAMA			36.08		
TOPLAM					
		1,170,248	8,802,989		

*SGK Verilerinden yararlanılarak bu tablo hazırlanmıştır[4].

Yukarıdaki tablonun ilk dört sütununda gösterilen veriler SGK istatistik tablolarından yararlanılarak hazırlanmış, 2008 Aralık ayına ait bu sayısal büyüklüklerin yanına İşsizlik Sigortası Kanununun 50 nci maddesi gereği işsizlik ödeneğinin hesaplanmasında dikkate alınacak olan günlük kazanç miktarları ile dikkate alınmayan ücretler yazılmış, son sütunda da tüm çalışanların bir an için işsiz kaldıkları ve 180 gün ödenek alabilecek konumda oldukları varsayılarak işsizlik sigortası fonundan yapılmayacak ödemelerin toplam miktarları hesaplanarak belirtilmiştir.

Hesaplamalarımızda örnek olarak 2008/Aralık ayı seçilmiş, ortalama kazanç tutarı 36,08 TL olmasına rağmen sonraki aylarda bu ortalamalar aşağı yukarı (2009/Ocak ayında 37,87 TL., 2009/Şubat ayında 36.74 TL.) aynı olmuştur. Kısaca aylar arasında ortalama günlük kazançlar arasında ciddi farklar bulunmamaktadır.

Tabloya baktığımızda ortalama olarak 2.397.220 işçinin işsizlik sigortasına ödediği primler, kendilerine işsizlik sigortasından yapılacak ödemelerde dikkate alınan üst prim miktarından daha fazla olduğunu görmekteyiz.

Tabloya göre 8.802.989 işçinin 2008/Aralık ayı sonu itibarıyla hizmet akitleri sonlandırılıysa ve tüm bu işçiler 180 günlük işsizlik ödeneği almayı hak etseydi işsizlik sigortası fonu, primini aldığı halde koyduğu kural nedeniyle (2008/Aralık ayındaki asgari ücret aylık 638.70 günlük 21.29 TL'dir. Günlük işsizlik ödeneğinin geçemeyeceği miktar 17.03 TL olup, asgari günlük ücretin iki katı olan 42.58 TL'nin %80 bu miktara denk gelmektedir.) ödemeyeceği toplam işsizlik ödeneği miktarının 1.719.228.269 TL olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Bu hesaplamayı tek bir kişi için yapmaya çalışırsak 1.719.228.269 TL'lik miktarı, 8.802.989 kişiye böldüğümüzde 195,30 TL, ortalama bir kişinin bir aylık eksikliği şeklinde hesapladığımızda ise 32,55 TL'yi bulmaktayız.

2008/Aralık ayında 193.003 kişiye 66.657.070 TL ödendiği[5] dikkate alınacak olursa ortalama bir aylık işsizlik ödeneğinin (345,36 TL) %9,4'ü kadar miktarın ödenek alanlara ödenmediği sonucuna ulaşmaktayız.

Yaptığımız bu ortalama hesaba göre işsizlik ödeneği alanlara (Şubat 2009 sonu itibarıyla) 2.015.945.087 TL'nin ödendiği, İşsizlik Sigortası Kanununun 50 nci maddesindeki üst sınırlama olmasaydı 189.498.838 TL daha ödenmesi gereğini ifade edebiliriz.

Özetle, işsizlik sigortası fonuna tüm kazancı üzerinden işsizlik sigortası primi yatırılmasına rağmen işsiz kalınması halinde Yasadaki üst sınır nedeniyle işsizler işsizlik sigortası ödeneğini ortalama %9,4 az olacaktır.

İşsizlik Ödeneği ve İşsizin Menfaati

İşsizlik Sigortası Kanununun 50 nci maddesinin sekizinci paragrafında "sigortalı, işsizlik ödeneğinden yararlanma süresini doldurmadan tekrar işe girer ve işsizlik sigortası ödeneğinden

yararlanmak için bu Kanunun öngördüğü şartları yerine getiremeden yeniden işsiz kalırsa, daha önce hak ettiği işsizlik ödeneği süresini dolduruncaya kadar bu haktan yararlanmaya devam eder. **Bu Kanunun öngördüğü şartları yerine getirmek suretiyle yeniden işsiz kalınması halinde ise, sadece bu yeni hak sahipliğinden doğan süre kadar işsizlik ödeneği ödenir**", hükmü yer almaktadır.

Maddeye göre işsizlik ödeneği alırken işe giren bir kişiye işe girdiği (gelir getirici bir faaliyette bulunduğu) için yapılan ödemeler durdurulur. Kişi yeni girdiği işten her ne sebeple çıkarsa çıksın işsiz kalması halinde kendisine daha önce ödenen işsizlik sigortası ödeneğinin ödenmesine kaldığı yerden devam edilir. İşsiz yeni girdiği işten istifa ederek dahi çıkması ödeneğin tekrar ödenmesine engel teşkil etmemektedir. Bu ikinci kez yaşanan işten çıkışta kişinin yalnızca işsiz sıfatını taşıması önemlidir. Tekrar işsiz sıfatını taşıması nedeniyle daha önce ödenen ve işe girdiği için durdurulan işsizlik ödeneği kaldığı yerden ödenmeye devam edilir. Hakkaniyete ve sistemin mantığına uygun bu düzenlemenin sonrasındaki cümleye baktığımızda aynı şeyleri söylemekte zorlanmaktayız.

Kişi ilk işinden çıkarıldıktan sonra işsizlik ödeneğinden yararlanıyorken ve henüz işsizlik sigortasından kendisine ödenmesi gereken ödemeler tümüyle bitmeden önce tekrar işe girer ve girdiği işteki asgari çalışma süresi, işten ayrılış sebebi kendisine işsizlik sigortasından yeniden işsizlik ödeneği ödenmesini gerektiriyor ise bu yeni hak sahipliğinden doğan işsizlik ödeneği ödenir. Ancak bu genel düzenleme her zaman işsiz menfaatiyle uyumlu olmayabilir. Konuyu açarsak:

Örneğin, işsiz ilk hak sahipliğinden dolayı 10 aylık işsizlik ödeneğine hak kazandığını ve ödeneğin bir aylık dönemini aldığını, dokuz aylık ödeneğini henüz almadan yeni bir işe girdiğini varsaydığımızda, aynı kişinin ikinci çalışması nedeniyle kendisine altı ay süre ile işsizlik ödeneği bağlanacak şekilde işten çıkarsa kendisine bu altı aylık dönem için işsizlik ödeneği ödenecek, ilk işsizliğinden kalan dokuz aylık işsizlik ödeneğini alamayacaktır. Oysa işsiz bu durumdaki menfaati son dönemdeki altı aylık işsizlik ödeneği değil, önceki işsizliğinden kalan dokuz aylık işsizlik ödeneğini alabilmesidir.

Diğer bir örnek ise ikinci hak sahipliğinin süre olarak değil işsizlik ödeneği miktarının düşük olması ile ilgilidir. İşsiz ilk işsizlik ödeneğini asgari ücretin iki katı kazancı üzerinden, ikinci işsizlik ödeneğini ise asgari ücret kadar olan kazancı üzerinden ödendiğini varsaydığımızda ikinci hak sahipliğinden kendisine bağlanan işsizlik ödeneğinin ilk işsizlik ödeneğinin yarısı kadar olacağını rahatlıkla ifade edebiliriz. Böyle bir durumda da işsize yine yukarıda belirtilen yasa hükmü gereği sonraki hak sahipliğinden doğan, ilkinin yarısı kadar olan işsizlik ödeneği ödenecektir.

İşsizlik Sigortası Kanununun 50 nci maddesinin sekizinci paragrafında yer alan bu düzenleme, işsizlik ödeneğinin süresi ve miktarı konusunda işsiz kalanın menfaatine olacak şekilde yeniden ele alınmasında fayda vardır. İşsiz alacağı işsizlik ödeneğinin yeni hak sahipliğinden olan mı, yoksa önceki hak sahipliğinden kendisine ödenmeyen mi olacağı konusundaki ikilemin işsiz menfaatine hangisi ise onun ödenmesi şeklinde olması ya da işsiz tercihine göre ödenmesi, hakkaniyete uygun düşecektir.

Hastalık Ve Analık Sigortası Primi

Ödenek alan sigortalılar adına genel sağlık sigortası primleri ödenek almaya başladıkları günden itibaren Türkiye İş Kurumu tarafından yatırılmaktadır. 5510 sayılı Kanunda yer alan hükümlere göre genel sağlık sigortası primi eksik olanlara sağlık hizmeti verilmediğinden (5510/67-c) belirttiğimiz görüşler bu Kanunun yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önceki döneme aittir.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 40. maddesine göre "...sigortalılık niteliğini yitirenlerden, bu tarihten önceki 1 yıl içinde en az 120 gün hastalık sigortası primi ödemiş olan sigortalı ile karısı ve geçindirmekle yükümlü olduğu kocası, çocukları, ana ve babalarının, bu niteliğin yitirilişinden başlamak üzere 6 ay içinde meydana gelecek hastalıkları halinde", sağlık yardımı ve gerekli hallerde muayene ve tedavi için yurt içinde başka yere gönderilme hakları vardı. Ayrıca, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 51. maddesinin "2 nci maddede belirtilen sigortalılık niteliğini yitirenler, bu niteliğin yitirilişinden başlamak üzere 300 gün içinde çocukları doğarsa, sigortalı kadın veya karısı analık sigortası yardımından yararlanacak sigortalı erkek için doğum tarihinden önceki 15 ay içinde en az 120 gün analık sigortası primi ödenmiş olması şartıyla,

bu kanunda yazılı analık sağlık ve emzirme yardımlarından veya 46 ncı maddede yazılı maktu para yardımından yararlanmaktadırlar.

Kısaca, bir işçi adına işsiz kalmadan bir yıl önceki dönemde 120 gün hastalık ve analık primi ödenmiş ise kendisi de ailesi de bakmakla yükümlü olduğu kişiler de sağlık hizmetlerinden, analık sağlık ve emzirme yardımından yararlanmaktadırlar.

Eğer işsiz adına hizmet akdinin sonlanmasından önceki 120 günü kesintisiz olmak üzere son üç yıl içinde 600 gün işsizlik sigortası primi ödenmiş ise işsizlik sigortasından kendisine işsizlik ödeneği bağlanır. İşsiz çalışırken adına yalnızca işsizlik sigortası primi değil diğer primlerin yanında hastalık ve analık sigortası primleri de yatırılmaktadır. Dolayısıyla işsizlik sigortasından yararlanabilecek konumda olan kişi için sigortalılık niteliğini yitirmeden önceki son bir yıl içinde en az 120 gün hastalık ve analık sigortası primi ödediğini 506 sayılı Kanunun 40 ve 51 inci maddeleri gereği sağlık hizmetinden ve analık sağlık yardımlarından altı ay boyunca yararlanabileceğini rahatlıkla ifade edebiliriz[6].

Ancak, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 50 nci maddesinin sekizinci paragrafı gereği "sigortalı işsiz, hastalık ve analık sigortalarına ait primleri Fon tarafından işsizlik ödeneğinin ödendiği sürece ilk altı ay için 2/3 oranında, izleyen aylarda tam olarak Sosyal Sigortalar Kurumuna aktarılır. Bu primler, sigorta primlerinin hesabında esas alınan alt kazanç sınırı üzerinden hesaplanır". Bu paragraf 5754 sayılı Kanunun 64 üncü maddesi ile kaldırılmış, yerine yine aynı Kanunun 90 inci maddesi ile "5510 sayılı Kanun gereği ödenecek sigorta primleri" ifadesi 01.10.2008 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde getirilmiştir.

Dolayısıyla İşsizlik Sigortası Fonundan işsizlik ödeneği almaya başlayanlara hastalık ve analık sigortası primleri Fon tarafından karşılanmış, ilk altı ay için sigorta primlerinin hesabında esas alınan alt kazanç sınırı üzerinden hesaplanan 2/3'lük oran SSK hesaplarına aktarılmıştı. Oysa yukarıda değindiğimiz gibi, 506 sayılı Kanunun 40 ve 51 inci maddeleri gereği işsizlik ödeneği alanlar adına hastalık ve analık sigortası primleri yatırılmamış olsaydı bile bu kişiler altı ay boyu aynı hizmetlerden kanun gereği yararlanmaya devam edeceklerdi. 506 sayılı Yasanın geçerli olduğu dönemde işsizlik ödeneği alanlar adına SSK'ya ilk altı ay için ödenen hastalık ve analık sigortası primleriyle ilgili giderlerin bu nedenle gerekli olduğunu düşünmüyoruz.

İşsizlik sigortasının uygulanmaya başladığı Mart 2002 tarihinden 30.09.2008 tarihine kadar 1.173.234 kişi işsizlik ödeneği almaya hak kazanmıştır. Mart/2002-Eylül/2008 döneminde bu kişilere 1.659.998.412 TL işsizlik ödeneği ödenmiştir. Bu dönem içinde işsizlik ödeneği alanlara ilk altı ay için ne miktarda hastalık ve analık sigortası primi (oranı %12) ödendiğini bilmiyor olsak da prime esas alınan matrahın yüksekliğinden dolayı işsizlere yapılan ödemelerin yaklaşık %12'si olarak 199.199.809 TL.'lik bir büyüklüğe ulaşmaktayız. Tahmini olarak hesapladığımız bu büyüklük salt yasal zorunluluk nedeniyle SSK'ya Fon tarafından ödenmiş olup, ödenek alan işsizlere bir fayda da getirmemiştir. Eğer ki Fondan yararlananlar adına ödenen hastalık ve analık sigortası primleri bu işsizlerin 506 sayılı Yasanın 40 inci maddesinde belirtilen altı aydan sonraki dönemde ödenmiş olsaydı bu dönemde işe girememiş işsizlerin ücretsiz hastalık ve analık yardımlarından faydalanması daha uzun süre olacak, işe girmeleri halinde ise SSK'ya ödenmeyeceği için işsizlik sigortası fonundan daha az gider yapılacaktı. İşsizlik sigortası fonunun kuruluş amaçlarından biri de zaten çalışanların işsiz kaldıkları dönemde yaşayacakları ekonomik sıkıntıları bir ölçüde telafi etmektir.

SONUÇ

Türkiye'de işsizlik sigortası, uzun yıllar kurulması konusunda ciddi çabalar gösterildikten sonra nihayet 2000 yılından beri uygulanmaya başlanmıştır. Öncesinde olmayan bir şeye sahip olmanın getirdiği memnuniyet zaman içinde yaşanan aksaklıklarla, diğer ülke uygulamalarının öğretilmesiyle eleştirel bir memnuniyetsizliğe dönüşebiliyor.

AB üye ülkelerdeki işsizlik sigortasının işleyişine genel olarak bakıldığında işsiz kalanın o kadar da uzun süreli prim ödemesine gerek olmadığı, ödediği prim süresinden daha fazla işsizlik ödeneği alabileği, son aldığı ücrete yakın bir geliri elde edebileği görülmektedir. Türkiye, işsizlik sigortası fonu ilk kurulduğunda açık vermemesi, ileride yaşanabilecek krizlere dayanabilecek ciddi birikimi olması... gibi kaygılarla fon varlığını artırıcı yaklaşımlarla şekillenmişti.

Fon varlığını artırıcı yaklaşımlar özellikle kendisini giderlerini azaltmakla göstermiştir. Çalışırken tüm kazancı üzerinden işsizlik sigortası primi kesilenlere işsiz kaldıklarında verilen ödenek iki asgari ücretlik kazanç üzerinden prim yatırmış gibi değerlendirilmekte, aylık kazancı iki asgari ücreti aşan kişilere daha az işsizlik ödeneği bağlanmaktadır. İşsizlik ödeneğine getirilen üst sınır nedeniyle ortalama olarak işsizlere %9,4 oranında az ödemede bulunmaktadır. İşsize bağlanan işsizlik ödeneği bitmeden işe girilmiş, yeni işyerinden tekrar işsizlik ödeneği alacak şekilde işten çıkarılması halinde durdurulan işsizlik ödeneğinin fazla veya uzun süreli olup olmadığı sorgulanmadan, işsizlerin menfaati gözetenmeden yeni hak sahipliğinden kaynaklanan işsizlik ödeneği ödenmektedir.

İşsizlik sigortası fonundan belirtilen işsizlerin menfaatine olacak ödemeler yapılmazken, işsizlere yarar getirmeyen ilk altı aylık döneme ilişkin hastalık ve analık sigortası primlerinin ödenmesi düşündürücüdür.

Yakın bir gelecekte İşsizlik Sigortası Kanununda yapılacak değişikliklerde bu hususların değiştirilmesi temennisiyle...

[1] Tablo, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=405> sitesinden alınan verilerle hazırlanmıştır.

[2] Tabloda yer alan işçilerin tümü işsizlik sigortası kapsamında değildir. İşsizlik sigortası kapsamında olanlarla ilgili ayrımı bu tablodan çıkaramamaktayız. Konu ile ilgili net verileri bulamadığımız için çalışan işçiler ve günlük kazançlarını gösteren bu tablodan yararlanarak birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

[3] 2008/Aralık ayında 16 yaşını doldurmuşlar için asgari ücret günlük 21.29 TL.dir. İşsize ödenecek günlük işsizlik ödeneği bu miktarın %80'nini (17.03) geçemeyecektir. Günlük kazancı 42.58 TL olan (asgari ücretin iki katı olan) bir kişiye günlük 17.03 TL işsizlik ödeneği ödenmekte, ama kazancı 42.58 TL'nin üzerinde olanlara da yasal sınır nedeniyle 17.03 TL'den daha fazla işsizlik ödeneği ödenmemektedir.

[4] http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/f4104a804cd448629a40ffc1fec92a73/2008_aralik.xls?MOD=AJPERES

[5] <http://statik.iskur.gov.tr/tr/iobe/iobe/s/2009/ocak.pdf>

[6] Bu durumun tek istisnası işsiz adına son 16 aylık dönemde ücretsiz izin veya hastalık veya gözetilme alınma... gibi nedenlerle işsizlik ödeneği primi yatırılmamış ve önceki 20 aylık dönemdeki tüm günler için primi yatırılmışsa işsizlik ödeneği alabilmekte ama işsiz kaldığı dönemde hastalık ve analık yardımından yararlanamamaktadır. Böylesi bir durum teorik olarak mümkün ama pratikte karşılaşmak neredeyse imkansızdır.Kaldı ki yasada böylesi istisnai durumları da dikkate alıcı düzenlemeler yapılabilirdi.